

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**In Epistolam Ad Hebraeos, Ioannis Oecolampadij,
explanationes, ut ex ore pr[a]elegantis except[a]e, per
quosdam ex auditoribus digest[a]e sunt**

Ökolampadius, Johannes

Argentorati, 1534

VD16 B 5199

C[a]pvt Secvndvm.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36048

ANNOT IN EPIST .D. PAULI AD

p̄s ac electis contra impios, quibus obsistunt, quos etiam persequuntur. Ita ostendit discrimen magnum inter filium & angelos.

CPVT SECVNDVM.

Propterea oportet nos uehementius atendere his quæ dicta sunt nobis, ne quando perfluamus.

Iunge hanc clausulam principio epistolæ, & habebis enthymema tale. Deus per filium locutus est, ergo studiosius audiatur. Argumentum est a maiori dignitate, quasi in hunc modum ratiocinetur. Quoties Deus per præstantiorem nuntium nobis loquitur, diligentius audiendus est, nunc per filiū & sibi equalē & angelis præstantiorem locutus est, ergo illius oportet uehementius auscultare dictis. περισσοτέρως uerterūt uehementius, proprie περισσόν, significat superfluum & abundans, ut sit sensus. Eriā si iterum atq; iterum audias, ne defatigeris, ne sit tibi superfluum, in alijs iuxta prouerbium, mors est bis repetita νεῦμεν, hic sicut uerba uitæ, pulchra, bis aut ter dcenda. Sapiens audiendo sapientior fit. Prouer. 1. Vult nobis aures esse audiendi, ne similes simus auditoribus, qui comparantur infundibulis, nihil qd ceperunt reponentibus, ne etiam congruat illud. Esa: nohis. Auribus audite & nolite intelligere. Hereat semē illud bonum in agro

Verbum
Dei diligen
ter audien
dum.

agro bono pectoris. *δὲ*, nō semper necessitatē
sed congruentiam denotat

Ne perfluamus] Nouum argumentum est
à periculo quasi diceret. Si te non mouet digni-
tas nuntij, saltem tibi persuadeat ingens tuum
damnum. Nam si uel paulò negligentior fue-
ris, periculum est ne totus pereas. Verbum *πα-
ραρροῦμεν* exponūt, ne defluamus & *ἐφολισκώ-
μεν* pereamus, comparatione sumpta à folijs,
quæ ab arboribus delabuntur & defluunt, con-
culcanturq; ac pereunt. Et uere periculum incū-
bit omnibus, qui uerbum Dei negligenter audi-
unt. Verbum enim Dei animas pascit, non nau-
seabundas sed esurientes, et non habenti, seduli-
tatem scilicet, etiam quod habet auferetur.

Etenim si is, qui per angelos di-
ctus fuerat sermo fuit firmus, & om-
nis transgressio & inobedientia, iu-
stam præmiij reparationem accepit
quomodo nos effugiemus, si tantā
neglexerimus salutem?

Hęc de lege intelligas, quam dominus dedit
per Mosen. Lex enim per angelos in manu me-
diatoris disposita est, ut habemus in epistola ad
Galatas. 2. Et Actorum. 7. Manifestum autem
est, omnes transgressores legis fuisse punitos,
quanto

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD:

quanto igitur magis puniendi, qui Euangelion
Christi negligunt. Et uide quomodo opponat
legi, Euangelium. Lex em̄ per angelos data est,
Euangelium per filium. Lex sermo dicitur, Eu-
gelium uero salus, quia Euangelium uerbum
est salutis. Quamuis etiam in Actis, Lex uoce-
tur uerbum uiuum, sicut Deut. 5. Facite quæ
precepit dominus, ut uiuatis. Et Leuit. 18. Cuius-
dite leges meas atq; iudicia, quæ faciens homo
uiuet in æternum. Atqui ibi et in similibus locis
de iusticia fidei loquitur, non enim sine fide im-
pletur. Porrò Euangelium Christi, uirtus est dei
in salutem omni credenti, Vnde hic recte salus
dicitur, & salutē negligit, qui uerbū dei negligit

Per sermonem angelorum, intelligunt aliq;
omnia angelorum uerba, quæ non cassantur,
sed semper suum sortiuntur effectum, & propte-
rea non sunt contemnenda ut Gene. 18. Promit-
tit angelus Saræ filium. Capite. 19. predicat So-
domam perituram, idem sic euenit. Quanto ma-
gis igitur uerax est sermo Christi, & qui Christo
non credit, pœnam non effugiet, iuxta illud Deu-
tronomij. 18. Qui uerba eius quæ locutus fuerit
in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existā
Attende autē emphasim uerborum, dicit enim.
Si neglexerimus ἀμελήσαντες hoc est, si uel
paululum transgressi fuerimus grauer punie-
mur, Sicut illi qui angelorum uerbis non credi-
derunt. Et quid minus est quā esse negligentem?

Quis

Quis ergo se excusabit? Magno igitur feruore Christianis opus est. Qui legem non adimpleuit, effugium habet apud Christum mediatorem, qui autem Christum & uerbum fidei neglexerit, quò se recipiet: què aliù requireret mediatorè. Variat Græcorum lectio in dictioe παράφρασις, ubi alij per φ, alij legunt per β, Si per φ, legas, sonat omnem detractionem uel responsionem. Si per β, legas, transgressio est. Est autem etiā ipsa detractionis damnabilis ἐνδύκον μὴ ἀποδοσίαν iustā retributionem. ἐνδύκον enim est, quod lege diffinitum.

Quæ cum primum enarrari cœperit per ipsum Dominum, ab ijs qui audierant, in nos confirmata fuit, attestante Deo, & signis & prodigijs simul, uarijsq; uirtutibus, & spiritus sancti distributionibus, iuxta ipsius uoluntatem.

Per salutem, salutiferum intelligit Euangelium, quod initio non ab angelis & ministris adnuntiatum est, sed a Christo ipso & Domino, & deinceps ab Apostolis, qui ab illo audierant. Et sicut lex non sine magnis prodigijs data est, ita etiam Euangelium initio, non sine maximis miraculis promulgatum est. Ita enim Deus preclara sua opera initiare solet.

Ne igitur

Ne igitur iterum dicant Iudæi, sicut. Io. 6. dice-
bant: Quod tu facis signum, ut uideamus et cre-
damus tibi, Tacite adiungit, Et respondet: Ecce
Deus uerbum salutis, non minus glorificauit p
Apostolos, q̄ olim legē. De miraculis habes in
actis copiose, & Marci ultimo. Cæterum mira-
cula & spiritus sancti dona, que pro utilitate ec-
clesiæ dispensata fuerunt, coniuncta sunt, hic uo-
cat distributiones sancti spiritus. Iterum alludit
ad legem, quando enim lex data fuit, septuagin-
ta seniores, participes spiritus Mose fuerunt. In
die autem Penthecostes circiter centum & uigin-
ti discipuli spiritu sancto locupletati sunt, & po-
stea multa millia.

*Quæ uera
miracula.* Iuxta ipsius uoluntatem ¶ Inde licet probare
miracula. Vera enim miracula Dei, non perti-
nent ad uanitatem adstruendam, qualia Magi
operantur, sed ad gloriam Christi ac patris pro-
mulgandam. Voluntas enim Dei est, ut Chri-
stus glorificetur, & per Christum pater, nos q̄
inde salutem accipiamus. Falsa miracula nequa-
quam ueram Euangeliū gloriam promouent.
Ex hoc loco accipiunt quidam cōiecturā, quod
hæc epistola non sit Pauli, quia Paulus ubiq̄ di-
cat se accepisse Euangeliū à Christo. Hic uero in-
quit, ab auditoribus in se confirmatum. Verū
tu attende uerbū confirmationis, & quod Pau-
lus nō de se solo loquatur, sed & de alijs, qui po-
sterius crediderunt, Nam antea Stephanus &
Petrus

*Coniectu-
ra hic, hanc
nō esse Pau-
lū refellitur.*

Petrus, & alij claruerant miraculis. Negare non possumus quod Ananias imposuerit manus Paulo dicens: Saule frater, dominus Iesus misit me, ut uideas & implearis spiritu sancto. Obiectionem item istam Theophylactus sic diluit. Cur alibi se ait ab hominibus non accepisse, quia ibi quidem perinagnum erat & necessarium quod urgebat, fateri se non esse discipulum hominum, periclitabatur autem predicatio eius propter eos, qui negabant Paulum audisse Dominum. Hic autem non opus erat ea gloriatione, proinde nihil conuincunt hae coniecturae

Non enim angelis subiecit orbem terre futurum, de quo loquimur.

Continuatio horum uerborum pendet a lectione superiori, unde respice ad uerbum, Dominum, ubi dicit: Quae cum dici coeperit per ipsum Dominum. Ut sit sensus, quanto grauius est contemnere Dominum ipsum quam ministrum, tanto periculosius fuerit non audire Christum. A seruo quis appellare potest ad dominum, a domino appellare non poteris. Dicit igitur, angeli non sunt domini mundi, neque orbem Deus illis subiecit.

HACTENVS DICTAVIT IOANNES
 oecolampadius, quae sequuntur,
 studiosi ex ore differentis
 annotarunt

E

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

Orbis futu-
rus

Videndū iam quis orbis ille futurus sit. D. Chrysoſtomus ſimpliciter accipit de mūdo hoc uifiſibili, ut intelligas orbem terrarū, qui aliquando futurus erat, & aliquando nō fuit, & de quo cōmunis ſit ſermo. Vult autem dicere, Angelis iſtis, utcuq; ualida uideātur habere imperia, orbis terræ ſubiectus nō eſt, ſed uni Chriſto, erit ergo illis longe preſtantior. Alij orbem futurū de quo loquimur, intelligendū putant regnum Chriſti, quod per Apoſtolos glorificato iā Chriſto annunciatum eſt, atq; ex omnibus gentibus collectum. Verum nec in hunc modum Angeli poteſtatē aliquam per ſe habent in regnum & eccleſiam Chriſti. Nā iſti uni data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra. Mat. 28. nō angelis, qui & iſti per hunc inſtaurandi ſunt. Ephes. 1. Prior ſenſus ut ſimplicior, ita magis genuinus uideatur. *ὁ κόσμος*, proprie terra habitabilis uel quæ habitatur, pro orbe ponitur, quo uerbo mihi uidetur reſpicere ad initium Pſal. 8. Domine dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuū in uniuerſa terra, ſicut & ſtatim ex eodem teſtimonium petit.

Teſtatus eſt autē alicubi quidā, dicens: Quid eſt homo, quod memor es eius, aut filius hominis, quod inuiſis illum? Feciſti eum paulo inferiorē

feriorem angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius.

Nomē libri & autoris prudens non profert, partim quod eruditus in lege scribat, partim ut ostentationem fugiendam moneat. Inuenias nā que ambitiosulos, qui multum temporis in citationibus autorum, & capitum consumunt, ubi nihil opus fuerat. Atqui cauendum nobis, nisi forte is occurrat locus citandus, quem lucem scripturis allaturum omnino non diffidamus, Testimonium, quo Apostolus conuincere uult angelis orbem non subiectū, desumpsit ex psalmo. 8. Incertum autē est an Dauid ipse, uel unus ex illius cantoribus hunc scripserit, Nā satis constat a Dauide nō omnes esse conscriptos, quamuis par ubiq; spiritus eluceat propheticus & diuinus. Porrò cū Basilio, Hebræi omnes psalmum hunc de humano genere scriptum dicunt, Per uisibilia em̄ hęc, inuisibilia Dei, ipsaq; æterna eius potentia ac diuinitas cognoscuntur. Quia uero Deus tā suspiciendus est in operibus suis, ut satis dici non possit, cum ex ore infantium & lactentium laudem suam perficit & confirmat, dum hi bonitatem eius q̄ mirifice in se uisendā exhibent, suoq; modo prædicant, certe quisquis

Quādo scri
pturę citau
dæ.

Enarratur
psal. ad liti
ram.

ANNOT IN EPIST . D . PAVLI AD

ex animo hoc agnoscit, non potest non cū psal-
te exclamare . Domine dominus noster, q̄ & c̄ .
Deinde si cœlos quis suspiciat , artificiosissimum
opus illius, solē , lunā , stellas, quæ omnia prop-
ter hominem sunt facta, quomodo non prorū-
pat in exclamationem hanc , & dicat . Quid est
homo quod memor es eius & c̄, & q̄ quis homo
caro sit, neq̄ ex summis istis tuis creaturis, nam
imminutus est paulo ab angelis , istis q̄ factus
inferior, tanta tamē hunc gloria & decore coro-
nasti, dignitateq̄ euexisti, ut dominum eum ope-
rum tuorum facere dignatus sis, adeoq̄ cuncta,
oues, boues, bestias campi, uolucres cœli, &
piscis maris, pedibus illius subieceris. Tanta tua
est in humanum genus dignatio .

Per catago
gā psal . de
christo ex-
ponit

Sic illi psalmum hunc interpretantur, & satis
quidem bene, quod ad literam attinet . Verum
Apostolus profundius mentis oculos intendit,
sublimiora hinc eruturus. Interim tamen exposi-
tionem hanc non negat, sed digniorem multo
ponit, & quandoquidem in nullo homine hæc
impleta dici possunt, quæ psaltes hic ponit, conse-
quitur quod in uno Christo uere impleta hæc
sint. Certe homo ex inobedientia sua imperium
& dominium in reliquas creaturas bona ex par-
te amisit, ita ut ista perfecte in eum non possint
competere.

Quid est homo quod memor ¶ Eandem sen-
tentiam, more scripturæ, bis ponit, ut magis ex-
primat

primat erumnosam & sordidam hominum cō-
ditionem. Idem enim per hominem, & filium
hominis, per memorem esse, & inuisere intelli-
git, quali diceret. Quid quæso in hūanitate Chri-
sti offenderis, audis hic quanti Deus fecerit hu-
manū genus, ut supra modū certe mirari non de-
beas cū audis filiū eius carnē assumpsisse. Neq̄
em̄ infirmitas carnis humanæ, nocet ipsius dig-
nitati, sicut nec minorem fecit. Benevolentia quī
dē Dei & dignatio nostri, in creatione apparet
maxima, sed in redemptione & reparatione no-
stri, infinitò maior. Ita Per Charagogam hæc,
peculiariter de Christo Apostolus exponit.

Fecisti eum paulo inferiorem angelis] אלוהים
אלוהים Præter unum Hieronymū, ueteres omnes
hic legunt, ab angelis, non à Deo, quod & pro-
be ad Apostoli institutū quadrare uidetur, quā-
do quidem Christum conferre uult angelis, ip-
sisq̄ longe excellentiorem declarare, ut cui or-
bis terrarum & omnia sint subiecta. *βραχυτι*,
scitis referendum non ad dignitatis imminutæ,
sed temporis modum, quo uersatus est Chri-
stus in terris. Sed de hoc alij fusius. Notemus
hic quanti Deo sumus, quāq̄ ardentissime nos
ab æterno dilexerit, ut filium suum unigenitum
morti pro nobis exponeret, quo credentes in il-
lum uitā habeamus æternam, gratos itaq̄ nos
illi per omnia esse decebit.

In hoc enim quod ei subiecit omnia, nihil omisit illi non subiectū. At nondum uidemus illi omnia esse subiecta.

Incipit hic dictum psaltis interpretari, quasi diceret. Si uelis hic omnia iudaico more tantum exponere, uide quæso in quas te angustias intrudas, cū audis, omnia. Constat em̄ puro homini non esse omnia subiecta, etiam nec inferiores se creaturæ, Latebit itaq; quid sublimius, nempe in Christo redēptore nostro cui subiecta sunt om̄ia, qui omne dicit nihil excipit, certe erūt & angeli subiecti. Sed dicas hic. Atqui omnia illi subiecta nondum patet? Respondet. nihil hoc refert, si in præsentia non appareat, apparebit tamen in futuro, cum inimicos Christi, scabellum pedum ipsius positos uidebimus.

Eum uero qui pusillū quiddam diminutus fuerat infra angelos, cernimus Iesum, propter cruciatū mortis, gloria & honore coronatum, ut per gratiam Dei pro omni gustaret mortem

Iesum dicit eum esse, qui pusillū quiddā diminutus

nurus

nutus fuerat ab angelis. Pusillum hoc in quo sit, Quomodo
Christus an
gelis minor
 exponit cum dicit. Propter cruciatum mortis.
 Nam cruciatus & mors in humanam tantū na-
 turam, non angelicam incidere potuit. Sed dicas
 hic. Sane hoc me maxime offendit, quod audio
 Christum mortis ignominiam perpessum, quē
 tu tamen longe superiorem angelis facere cona-
 rus es. Respondet, tantum absit ut hinc offenda-
 ris, ut etiam summum hinc beneficium Dei in te
 agnoscas, qui morte filij ab æterna te morte li-
 berare dignatus est. Fateor quidem cruciatum
 mortis pertulisse, impossibile tamen fuit ipsum
 a morte detineri. Idcirco addidit: Gloria & ho-
 nore coronatum, mox enim ab ipsa cruce per
 resurrectionem declaratus est esse filius Dei, &
 indubie gloria & honor ille, quibus coronatū
 dicit dominum nostrum Iesum Christum, præ-
 cipue in eo est, quod omnia illi sunt subiecta.
 Ad hæc mors Christi, gustus uerius mortis, quæ
 per gratiam Dei pro omnibus nobis sponte sus-
 cepit, quàm mors ipsa dici debet, hinc Apосто-
 lus posuit, gustaret, & nō potius moreretur, cū
 & breuissima mors hæc fuerit, & toti orbi saluta-
 ris, ut qua una spes nobis sit certissima, gratos
 & acceptos nos esse patri factos. Voluit itaque
 Apóstolus istis Hebræos ab offendiculo crucis
 liberare, perstat autem in eodem argumento,
 & dicit,

Deum
ne culpat
solum dicit

Decebat enim eū , propter quē
sunt omnia , & per quē sunt omnia ,
ut multis filijs in gloriam adductis ,
principem salutis illorū per adflicti-
ones sanctificaret: Quandoquidem
& qui sanctificat, & qui sanctifican-
tur, ex uno sunt omnes.

Propter &
per quem,
de filio se/
re dicitur

Qui locum hunc enarrant, nō uidentur mihi
proprie omnia examinasse, ut res ipsa exigebat.
Nam paucis admodum conuenit, *αὐτῶ*, eum,
quod hic ponitur, alij patrem, alij trinitatē, alij
uerbum intelligunt, sed quā hęc sibi non satis
constent, sequentia *δι' οὗ καὶ δι' οὗ*, propter quē
& per quem, cuiq; manifestum faciunt. Nec em̄
ista more scripturæ usitato, patri, sed filio cōpe-
tunt, quēdamodū ex Ephl. Colof. & fere om-
nibus Apostoli scriptis, facile est obseruare. Ve-
rum nos filium orationis sequuti, certius am-
bulabimus. Equidē hic simpliciter Christum in-
telligo, qui esto ab æterno nō fuerit homo, Chri-
stus tamen fuit, per quem omnia sunt, & ut su-
perius dictū, per quem secula condidit, in quo
sumus electi, antequam iacerentur fundamenta
orbis, per quem deniq; instaurantur & quæ in
coelis sunt, & quæ in terris. Neq; tamen me fu-
git. i. Corinth. i. *δι' οὗ*, etiam de patre dici, ubi
ait

ait: Per quem uocati estis in consortium filij ipsius, sed cooperantibus filio & spiritu sancto, & haud scio an uspiam aliás idem loquendi modus in apostolicis scriptis extet, qui non proprie de filio sit simpliciter exponendus. Certe multo magis proprie loquemur si dicamus, à patre, quam propter uel per patrem sunt omnia. Significat enim, per, fere medium quo agimus, & ita mediatoris Christi memoriam nobis subinde refricat, ut quo uno constet omnis salus & redemptio nostra. Interim tamē scis quod filius per omnia coequalis sit patri, & idem cum eo. Cyrillus negat *ἀντὶ* pertinere ad filium, nimirum ne occasione uideatur dare Nestorianis qui duos filios Dei seu Christos ponunt, & principem salutis saluandorū à Verbo perfici tradūt. Verum si exponas, ut, siue tanquam principem salutis illos per passiones sanctificaret, ruet eorum cauillus.

Vt multis filijs in gloriam] Gloriam suam filius nunquam quæsiuit, sed patris. Ioan. 7 & 8. Vnicū hoc curauit ut pater nobis innotesceret, in quo sita est uita æterna. Hoc tamen fieri non potuit nisi in obedientia filij, hac em̄ sola nos in gloriā, nunc spe, olim re possidendam, adduxit. Cæterum, *τελειῶσαι*, ego non consummare aut perfectum reddere expono, sed sanctificare, consecrare, initiare. Sententia autem subobscura est, eo quod Græci soleāt casus proximiori uer-

τελειῶσαι
sanctifico
uide Com.
Budaei.

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

ho iungere. Hoc uult dicere. Ne putes ò Iudæ
Christum recipiendum audiendumue minus,
eò quod carnē homo factus induit, & infra an-
gelos diminutus, cruciatus mortis pertulit. Sa-
nenon est quod offendaris. Decebat enim hoc
Christum, qui ab æterno à Deo præuisus est
ad hoc, ut per eundem, propter quē, & per quē
sunt omnia condita, omnia etiā reparent, refingā-
tur, instaurētur & uiuificentur. Nam si admittis
sapientia Dei cōditum mundum, quomodo ne-
gabis per eandem Dei sapientiam, eos qui peri-
erunt fuisse reparandos? Et quia sacrificium uel
sanctificatio sanguine & passionibus constabat,
certe nulla alia uia reparatio illa nostri constare
potuit, quàm sola morte Christi, quod Deus
medium ante conditum mundum præiuderat.
Quare igitur hoc Christum nō decuisset, ut mul-
tis filijs in gloriam adductis, se principem eor-
um, quorum salus erat, per passiones sanctifi-
caret, maxime, cū is qui sanctificat, & qui sancti-
ficantur, eiusdē esse naturæ debent: valde enim
indignum est, ut alius peccet, & omnino alius
peccati penas luat: At qui arietes & tauri non po-
tuerunt sanctificare homines, nedum Deo pro-
illis satisfacere, puta alienę ab hominibus natu-
rę. Potuit ergo unus Christus homo factus, suo
nos sanguine emū dare ab omnibus peccatis, &
quemadmodum olim sacerdos eiusdem naturę
esse debuit cum populo, pro quo apud Deum
intercedebat

Oportuit
Christum
pati. Lucę
22.

intercedebat, atq; adeo passionum humanarum expertus, ut facile illi cōpati posset. Sic Christus alios sanctificaturus, non debuit omnino alienus esse ab his, quos sanctificare uoluit, sed familiaris, cognitus & eiusdem naturæ. Quod si talis factus non fuisset, qua certitudine quæso animi redēptionē & beneficia illius ad nos pertinere crederemus? quomodo unquam conscientia nostra de remissione peccatorum certificari potuisset?

Porro quod hic est, Ex uno sunt omnes, quidam ex Deo intelligunt, sed quid hoc fuisset humanitatem Christi ueram probare? Nec; einm hoc Iudei unquā negassent, ut qd nihil eos impugnet, sed Christum uerum hominem asserere, hoc offendebat. Tu simpliciter expone: Ex uno, homine uidelicet, non tamen eadem peccatrice natura, qua nos miseri mortales. Nam sanctū & immaculatum oportuit esse eum, qui alios emundare uoluit à peccatis. Quia uero ex uno sumus omēs, certe cōsectaneū est ut Christus sit frater noster & carnem nostram gestarit. Omnes dicit, & non utriq; , quod facit ad maiorem lucem eius quod probare intendit. Et est argumentum admodum efficax contra Valentiniā nos hæreticos, qui Christi corpus è coelo lapsū, nihilq; ex Maria uirgine sumpsisse, impie audēt blasphemare.

Ex uno
sunt omēs,
quō intelli-
gendum

quana

ANNOT. IN EPÍST. D. PAULI AD

Quam ob causam non erubescit fratres illos uocare, dicens: Annuntiabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te. Et rursum: Ego ero fidēs in illo. Et iterū: Ecce ego & pueri quos dedit mihi Deus.

Significanter posuit hoc uerbum, ἐπαισχύνεται. Nemo enim erubescere dicitur de re non erubescenda, quæq; nihil indignitatis in se habet. Quasi diceret. Abiecto & deuorato omni pudore, infirmos nos homines pro fratribus agnoscere & amplecti nō erubescit, eo qđ nostrā carnem assumens, fraternitatem nobiscum inīt perpetuam. Quia uere cum Iudæis in lege eruditus loqui instituit, subinde quæ proposuit efficacissimis neruis testimoniorū probare pergit, quo omnia maiorem fidem mereantur.

Annuntiabo nomen tuum] Tria adducit testimonia, quibus planum facit Christum in scripturis se fratrem nostrum uocare, Primum est ex Psal: 21. quem Hebræorum alij de decem tribubus exponunt, inier quos habitent Idumæi & Ismaëlitaë tanquam fratres, ex Abraham uidelicet & Cetura originem ducentes: alij toti congregationi Israël adaptant, sed quàm nō apposite, cuiq;

site, cuius patere arbitror. De Dauid quidem ex
 poni potest, sed sub typo. Admodum enim aper-
 te Christi typum, hoc Psalmo Dauid se exhi-
 bet, id quod nullus non ueterum testabitur, atque si
 nullum aliud argumentum sit, sufficiens tamen
 fuerit, quod Saluator in cruce dependens, prio-
 ra Psalmi uerba exclamauit, dicens: Deus meus,
 Deus meus, cur me deseruisti. Obseruandum autem Frater
 quod dicit: Fratribus meis, fratrem Christi uo- Christi ap-
 cari, omnino uox est magnae consolationis & cer- pellari.
 tissimae spei, olim nos cohæredes fore Christi.
 Confer cum istis, dictum Saluatoris, Ioan. 20.
 Vade ad fratres meos, & dic eis. Adscendo ad
 patrem meum, & patrem uestrum, Deum me-
 um & Deum uestrum. Intelligit autem per fra-
 tres, Apostolos & quotquot eadem fide Chri-
 sto coniuncti sunt. Antea non ita propriae creden-
 tes sibi, fratres nominauit, atque postea factum,
 ubi eadem cum illis natura participauit. In eo ue-
 ro quod dicitur. Annuntiabo, dignitas illius con-
 sideratur, est enim dux uitae, princeps saluando-
 rum, primogenitus ex mortuis, caput ecclesiae &
 in omnibus primas tenens, utpote omnium crea-
 turarum dignissimus. Unus ipse nobis iam fra-
 tribus suis Dei nomen, bonitatem & uirtutem
 patefecit, & celebre in Ecclesia reddidit, tanquam
 princeps huius, dum spiritum suum tam opulente
 in nos effudit, Euangelium toti mundo annun-
 tiari fecit, & ingentem materiam laudandi Deum
 nobis.

nobis

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

nobis suppeditavit. Nam nemo nouit patrem, nisi filius, & cui ipse uoluerit reuelare. Mar. 11.

Ego ero fidens in illo ¶ Secundum testimonium desumptū est ex Esaiæ. 12. Adduxit autē hunc locū iuxta. LXX. sicut ferè omnes, ubi sic legit *ἰδοὺ ὁ θεὸς μου ὁ σωτὴρ μου περιδῶς ἔσομαι ἐπ' αὐτῶν*. Ecce Deus meus saluator meus, ero fides in illo. Hebræus habet: Ecce Deus salus mea, confidam & non timebo. Si de Deo exponas testimonium, non proprie feceris, competit enim Saluatori Christo, quia tamen uox est totius ecclesie, cuius caput Christus est, recte & capiti tribuitur quod erat corporis. Ergo *ἐμφατικῶς* legendum est, ut intelligas, deficientibus alijs, ipsum tamen adhaesurum domino, confisurumque in illo. Cæterū fidere Deo, hominis est, non Dei, qui ipse in se confidere, proprie dici nō potest, ergo uerus homo Christus sit, necesse est.

Ecce ego & pueri quos ¶ Tertium testimoniū & magis proprium, est ex Esaiæ cap. 8. quo similiter probat Apostolus, Christum carnis nostre participem, & sic fratrem. Loquitur autem eo loco Propheta sub persona Christi cum primis, quamuis ad ecclesiā, quæ illius corpus est, referri etiā posse nemo dubitet. Ecce, uox est obedientiæ, & eorum qui præsto sunt ac parati in obsequium Domini. Christus enim præ omnibus, sicut præceptum ei dedit pater, obediens fuit; nosque accepit à patre, ut hereditatē suam,
utique

uti oues sibi datas, uti peculiū suū. Certe quos pater illi dederit, nemo auferet de manu eius. Vocat autē Propheta Apostolos & omnes electos, filios ac pueros, quos sibi Dominus dederit, sed sub persona Christi, quasi diceret, Christus, ego puer cum alijs pueris, ego seruus Dei cum alijs seruis Dei. Adnumeramur ergo nos illi per carnem, & uicissim ille nobis.

Posteaquam igitur pueri cōmeritiū habent cum carne & sanguine & ipse similiter particeps factus est eorundem, ut per mortem aboleret eū, qui mortis habebat imperiū, hoc est, diabolus, & liberos redderet eos, quicumq; metu mortis per omnem uitam obnoxij erant seruituti.

Quod neminē debeat offendere, Christum filium Dei inferiorem angelis factum, et ex uno esse nobiscum, adeoq; fratrem nostrum, uarijs scripturarum testimonijs Apostolus hactenus probauit. Nunc autem & alias rationes adfert, quibus idem pertractat, dum ex uoce pueri, colligit eum participem factū nostræ naturæ, Nō enim dicuntur pueri alicuius, siue nati, nisi qui naturæ cum ipso consortium habent. Idem iudicabit

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

Cōmunitio iudicabis de uoce, frater, qui non est nisi fratris
nostra cum frater. Ita Christ⁹ unus ex nobis factus est, caro
Christo, de carne nostra, os de ossibus nostris, id quod
 est magnum sacramentum. Ephes. 5. Christi ca-
 ro in nobis est, & nos in ipso. Quod si carnem
 Christi uere in nobis habem⁹, habebim⁹ & spiri-
 tū Dei inhabitantē in nobis: iam si spiritus ei⁹,
 qui excitauit Christū à mortuis habitat in nobis
 is qui excitauit Christū ex mortuis, uiuificabit
 & mortalia corpora nostra, propter ipsius spiri-
 tū inhabitantem in nobis. Roma. 8. Ineffabilis
 est plane hęc cōmunitio, quam Christ⁹ caput, &
 electi membra ipsius erga se inuicē habent. Vnde
 de hac uetustiores Theologi, Irenæus, Tertu-
 lianus, Ciprianus & alij satis auguste loqui nō
 possunt. Dolendum uero, ut quod maxime, esse
 qui hoc uel nesciant, uel probe perpēdere nolint
 Vt per mortem aboleret] Est causa, aut si ma-
 uis causæ superioris expositio, cur hominem as-
 sūperit, quasi diceret, nisi ita humiliatus, & pa-
 tri obediens ad mortem usq; fuisset, diabolus
 non fuisset uictus, uel si uictus, nostræ tamen cō-
 scientiæ admodum sauciæ, eius non potuissent
 certo persuaderi & pacificari. Voluit ergo Chri-
 stus per passionem atq; adeo mortem suā, mor-
 tis & autorem & principem diabolum abolere,
 hoc est, potestate nocendi exuere, id quod sequē-
 tibus uerbis ipse aperit cū dicit: Et liberos red-
 deret eos &c. Miserrimum est morti esse obnoxio-
 um, sicut

um, sicut & mortis metu excruciarī, atqui ab utroq; Christi beneficio liberati sumus. Christi em̄ morte, mors ipsa sublata, diabolus deus, & infernus credentibus est destructus. Perpende hic quæso, quantum in Christo acceperis beneficium, ut illi gratus sis & per omnia innocens uiuas, peccatum odias, charitatēq; erga omnes secteris.

Porrō homo quā erāt perditionē, diabolu uincere non poterat, nedum morrem, quæ illius inuidia intrauit in mundum. Iam Angelus nō potuit pro homine satis facere, puta immortalis naturæ. Hominem ergo oportuit satisfacere p̄ hominibus, sed talem qui & uellet & posset, nō potuisset autem nisi filius Dei fuisset & diuinæ naturæ. Quia Christus mortuus est & resurrex̄it, certi sumus mortem esse abolendam, non potuisset autem mori, nisi fuisset homo factus, neq; resurgere & redimere, nisi fuisset innocens et Deus. Hoc demum est solatium p̄ns certissimū, se in gratiam Dei iam per Christum receptos, & illius spiritu clamare posse, Abba, pater. Nō dicit autem: Aboleret mortem, sed eū qui mortis habebat imperium diabolū, ut autorem peccati, sic etiam mortis. Nam si Adam non paruisset decipienti Satanæ, in peccatum nūquam incidisset, si non in peccatum, neq; etiam in mortē. Christus itaq; absq; omni peccato quia erat, uicit diabolū. Hinc est illud Ioan. 12. princeps

Quantum
beneficium
in Christo
acceperis
mus.

Christus d̄
abolū uicit.

F

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

mundi eiectus est foras . & 14 . Venit princeps huius mundi, & in me non habet quicquam. Et quamuis nihil in Christum habuit, uenit tamē, & tyrannidē suam in illum exercere sedulo conatus est, cum misit in cor Iude Simonis Iscariotæ, ut eum proderet, de inde cum principes sacerdotum & phariseos huc insanie perduxit, ut illum iniuste accusarent, postremo cum Pilatū permouit sententiam mortis in illum, si non ferre, permittere tamen innocentem perditū iri . Verum ubi iam deuicta morte resurrexit, diabolus confusus est & mors deuicta . Iuxta illud Osee, Ero mors tua o mors & morsus tuus inferne . Vult dicere Apostolus, morte usus est tanquā instrumento ad expugnandum Satanam, & regnū ipsius, quod est hic mundus, qui totus in malo positus est, puta uoluptatibus, uana gloria, incertis diuitijs, uarijs cupiditatibus, & huius generis alijs . Iam qui Christum unicū saluatorem & agnoscunt & colunt pura mēte, mundum cum ijs quæ in eo contemnunt, peccatum refugiunt & illius seruituti se eximunt magis ac magis, donec occurrant in uirum perfectum in Christo & uita æterna perfruantur, sic etiam ipsi morti, diabolo & inferno preualebunt in eo qui dixit: Confidite, ego em̄ uici mundū . Querat hic, quomodo dicitur diabolus habere mortis imperium: Respondeo in eo, quod homines uarijs ducit cōcupiscentijs, ad peccandum instigat, pecca

Osee. 13.

Christo credentes preualent omnibus.

gat, peccantes sibi addictos tenet, seruos peccati facit, atq; adeo filios mortis & gehennæ. Imò occidit animas. Vnde & homicidia dicitur fuisse ab initio. Opus itaq; fuit Christo, ut sua morte hunc cōficeret, & potestate in filios Dei exueret.

Et liberaret eos, quicūq;] Huc sermo tendit, ut sciamus morte Christi, diabolum & mortem deuictum. Nam credentes Christo habent uitā æternā & in cōdemnationem nō ueniunt, imò transierunt iam à morte in uitam. Ioan. 5. Cæterum Apostoli uerba met exponunt, quomodo diabolus sit uictus, nempe cū illius seruitute exempti in ueram liberalitatē asserimur. Hoc autē fit per unum Christum ipso attestante Ioan: 8. Si filius uos liberos reddiderit uere liberi estis.

Qui ualde mortem exhorrescunt, se ipsos nimium amant, & Deo quodammodo repugnāt, minus hilari animo bonis operibus insistunt & ad mortis uel mentionē trepidant, tam chara illis est hæc lux. Et sane non est mirum. Nam qui futuram uitam nesciunt, non possunt non totis animis in hanc ferri, utcumq; calamitatibus plena sit. Ad hæc nisi uita hæc præfens spe futuræ uitæ, adeoq; resurrectionis, p̄ijs benignitate Saluatoris edulcaretur, quomodo non supra modum esset amarissima? Quid mirum igitur spe resurrectionis destitutos per omnem uitam metui mortis esse obnoxios? Verum hunc metum Christus sua morte abstulit, uictorq; omnium

Vitam alii
nescientes,
hanc unice
deamant.

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

euasit, idque non tam sibi sed nobis.

Ante Chris-
tum mors
horrenda
erat.

Qui præcesserunt aduentum Christi, magna mortis formidine correpti sunt, cuius uel Abrahamæ factū, exemplo est, Gene: 12 & 20: ubi Sarā iniurijs exponere nō erubuit, ut se periculo mortis eximeret. Nam mortis tum nōdum soluta erat tyrannis, neq; aculeus eius hebetatus. Idem etiā colligere est ex promissionibus carnalibus & minis Iudæis in lege factis. Nos autem qui Christum in carnē uenisse credimus, & morte deuicta resurrexisse, considerareq; iam in cœlestibus spem nostram ita fulciamus, ut dicamus cum Apostolo, quod neq; mors, neq; uita, neque angeli & cetera neq; ulla creatura alia possit nos separare a dilectione Dei, quæ est in Christo: Inō cupiamus dissolui & esse cū Christo. Rom: 8. Phil: 1.

Non enim uidelicet angelos assumit, sed semen Abrahamæ assumit.

Christus uere nostram carnē assumpsit.

Vult dicere. Si naturam angelicā assumpsisset, nondū spes nostra confirmata esset, neq; enim a timore mortis fuisset liberi, multo minus a diabolo & morte ipsa. Voluit ergo Christus uere humanam naturam & semen Abrahamæ assumere, ut sic spem nobis faciat placati patris erga perditum mortalium genus, quod tā arden- ter dilexit, ut etiam angelos huic postposuerit. Chrysostomus diligenter intendit in uerbum ἐπιλαμβάνεται, quem legisse hic nō nocuerit.

In eo

In eo quod dicit: Non assumit angelos, taxantur Origenistæ, qui uolunt angelos & demones peccantes saluari, cum tamen hos non dignatus sit liberare, sed hominem cuius naturam assumpsit, in eaq; mediator em se Dei & hominū declarauit.

Contra Origenistas.

Nota hic quod dicit: Semē Abrahæ assumit hoc est, naturam filiorum Abrahæ. Nemo dicat quod ex semine humano conceptus sit, sed ex spiritu sancto, neq; enim Maria dedit semen sed spiritus sanctus, qui superuenit in eā, & uirtus altissimi quæ illi obumbravit. Qua propter & quod natum est sanctum, filius Dei fuit, attestante angelo Luce. 1.

Propter hoc, quod ex uirgine Maria assumpsit Christus, ipsaq; ad incrementum huius conferre potuit, uere filius hominis dicitur, & ex semine Abrahæ: Verum propter hoc, quod è spiritu sancto conceptus est, magnus, sanctus, & filius altissimi uocatur & est, adeoq; regnat super domum Iacob in æternum, & regni eius nullus est finis Luce. 1. Neq; enim consentimus Valentinianis, qui dicunt Christi corpus cœleste esse, seu de cœlis lapsum, nisi uellemus ueram humanitatem in eo negare, quod esset sūme blasphemum. Concipere in utero, & parere, in scripturis, uerum partum significant. Ita exponitur illud. 1. Corin. 15. Primus homo de terra terrenus quia corruptioni obnoxius, secundus homo

Quare Christus filius hominis, & filius Dei dicitur.

Hanc heresim Melch. Hofman reuocaturus ualidiss. argum. per M. Bucer. edito libello oppugnauit.

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

ipse Dominus de caelo, eo quod ex spiritu caelesti conceptus sit, neque tamen propterea negandum eum vere hominem factum. Suis uerbis autem dicit, homo, quia Mariam matrem habuit, quae omnia muliebria opera, & quae mater cuiusque prestare potest, illi exhibuit. Verum haec obiter. Tu obserua locum, quem tractamus, & erit tibi uice munimenti contra multorum errores & haereses, hoc tempore suppullulantes.

Vnde debuit per omnia fratribus similis reddi, ut miseriors esset & fidelis pontifex in his, quae apud Deum forent agenda, ad expiandum peccata populi.

Christus
omnia infir-
mitatis no-
stra pertu-
lit.

Quia semen Abrahamae assumpsit, & non angelos, hinc est, quod uere frater noster est, nobis per omnia similis, natus est, fasciis inuolutus est, in praesepe reclinatus est, passus est, circumcisus est, acceptus est in ulnas, succreuit, corroboratus est spiritu, profecit sapientia & aetate, esuriuit, sitiuit, fleuit, lassatus est, gauisus est, ira & indignatione commotus est, indoluit, contristatus est, tentatus est, denique qua erat nobiscum in firmitate, etiam mortem pro nobis ultro subiit, tamque ignominiosissimam. An non hoc est per omnia fratribus similis reddi? Certe est, uno tamen excepto

men excepto quod diabolo non cessit, & peccatū nō fecit. Ex his facile credēti cuius patebit, quod tentationes, dolores & trepidationes ex morte, uere etiam animam Christi pertigerunt, sicut & Euangelistę abūde testati sunt. Voluit enim perfectissime pro nobis pati, & omnia infirmitatis nřę experiri, ut certissime eū fratrem nostrū sciremus. Horror & metus mortis in nobis quidem peccatum est, sed in Christo non item.

Vt misericors esset ¶ Aliam causam ponit incarnationis & fraternitatis, nempe ut nos eo promptiores essemus ad credendum illi, cū audimus eum tam misericordem & fidelem in promissis seruandis pontificē, qui tanto studio pro nobis apud patrem intercedit, illū nobis placat & peccata populi sui suo sanguine expiat. Potuisset quidem Deus uno uerbo nos saluare & ex morte, in quam nati, eripere, sed nos nunquam satis intrepide potuissemus credere, nedum in cordibus diuinę beneuolentię certificari. Voluit ergo hac redemptionis uia longe optima incredulitati nostrę succurrere, & salutis æternę ita nos quā certissimos reddere.

Nam ex hoc quod ipsi contigit tentatum esse, potest & ijs qui tentantur succurrere.

Voluit ten
tari ut ten
tatos suble
uaret.

Misericordem, pontificem nostrum Christū dixerat, hoc nunc ratione ista confirmat. Misericors & συμπαθής natura magis est, qui miseriae & pericula, eaque omnis generis expertus est, quam qui non: isti enim fere duriores sunt, & nullo affectu misericordiae ducuntur erga eos, quos calamitatibus & malis premi conspiciunt. Atqui talis noster hic non est, qui per omnia tentari uoluit, & periculum infirmitatū nostrarū subire, quo melius tentatis nobis, & malis hinc inde misere iactatis subsidio esse possit. Eandem sententiam sub finem, 4. capitis iterum repetere non dubitauit, nimirum ut altius, tanquam praesens consolamen mentibus adflictorum infigeret. Quo autem magis eum nostris malis affici persuasi sumus, eo magis fides nostra in illum augetur & robur suum acquirit. Certe Euangelicae & Apostolicae literae huc nullibi non uocant, hinc ut affectum hunc Christi ergo nos exprimerent ineffabilem, tam crebro utuntur uerbo *σπλαγχνίζομαι*, quod significat uehementissimo & imo misericordiae affectu tangi. Tantum de hoc capite,

C A P V T III,

Vnde fratres sancti, uocationis caelestis participes, considerate Apostolum & pontificem confessionis nostrae

strae